
Tomasz Rozkrut

ROLA ADWOKATA W ZREFORMOWANYM PROCESIE MAŁŻEŃSKIM

Rozpoczynając refleksję nad zadaniami adwokata we współczesnym, znacznie zreformowanym przez papieża Franciszka w 2015 r. orzekaniu nieważności małżeństwa przez sądownictwo Kościoła¹, warto przywołać niezmienną zasadę, która poucza, że zawsze należy pamiętać o prawie Bożym, kiedy aplikujemy prawo kanoniczne do poszczególnych przypadków². Przede wszystkim należy mieć tutaj na myśli jedność, nierozdzielność oraz sakramentalność instytucji małżeństwa.

Wspomniana zasada dotyczy niewątpliwie wszystkich zaangażowanych także we współczesny kanoniczny proces małżeński, który w sposób uproszczony ma orzekać na temat nieważności małżeństwa. Na powyższy fakt zwrócił uwagę sam papież Franciszek, podkreślając, że został zniesiony obowiązek dwóch wyroków zgodnych oraz został wprowadzony tzw. „proces skrócony”; jednocześnie w centrum – gdy idzie o problematykę małżeńską oraz odpowiedzialność za postępowania sądowe – została umieszczona figura biskupa diecezjalnego³. Powyższa decyzja Biskupa Rzymu, niewątpliwie przełomowa oraz szeroko komentowana, zmienia dotychczasową mentalność sądownictwa kościelnego

---

KS. PROF. DR HAB. TOMASZ ROZKRUT – kierownik Katedry Kanonicznego Prawa Procesowego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ul. Kanonicza 9/408, 31-002 Kraków; e-mail: tomasz.rozkrut@upjp2.edu.pl

¹ Zob. FRANCISCUS PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus* quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformatur (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-970; tekst polski w: FRANCISZEK, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski), Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015.

² C.J. ERRÁZURIZ M., *La problematica giuridico-canonica sul matrimonio e sulla famiglia nell'orizzonte della giustizia e della misericordia*, „Ius Ecclesiae” 29 (3) 2017, s. 553.

³ FRANCISCUS PP., *Allocutio ad participantes institutionis cursum Tribunali Rotae Romanae paratum* (12.03.2016), AAS 108 (2016), s. 484-485.

oraz personalnie zobowiązuje każdego biskupa do odpowiedzialności za ten ważny oraz delikatny sektor życia Kościoła; wypada dodać, że powyższa decyzja papieża Franciszka związana jest z jego praktycznym rozumieniem kolegalności⁴. Ponadto, papież Franciszek apeluje, że pozostaje sprawą ważną, aby nowe prawo kanoniczne zostało właściwie przyjęte oraz pogłębione, tak gdy idzie o jego *meritum* oraz ducha; w sposób szczególny dotyczy to pracowników sądów kościelnych, aby mogli rodzinom zaofiarować należną pomoc wypływającą ze sprawiedliwości oraz z miłości⁵. W tym kontekście warto podkreślić, że liczne sympozja w Rzymie, związane z reformą procesową papieża Franciszka, jak również rozmowy z pracownikami Trybunałów Apostolskich, jasno wskazują, że uproszczenie sposobu orzekania nieważności małżeństwa przez Kościół, musi pozostać integralnie związane z podniesieniem *meritum* takiego orzekania oraz osobistych kompetencji orzekających oraz głębokim uzasadnieniem wydanej decyzji.

Kiedy mamy analizować współczesną rolę adwokata w procesie małżeńskim, należy podzielić następującą uwagę: „Od 1983 roku Kościół okazuje adwokatom coraz większe zaufanie. Potwierdzono to w dokumentach Stolicy Apostolskiej w 2005 i w 2015 roku. Kościół już nie tylko pozwala na udział adwokatów, lecz także zachęca do tego. Można więc stwierdzić, że funkcja adwokata w procesach kanonicznych, zwłaszcza małżeńskich, przeżywa swój renesans. Wprawdzie w motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* nie ma nowych postanowień dotyczących adwokatów, to jednak w świetle postanowień tego dokumentu posługa adwokata staje się jeszcze ważniejsza. Wynika to choćby z tego, że już pierwszoinstancyjne wyroki *pro nullitate* mogą być prawomocne i obowiązujące, a także z tego, że mogą być prowadzone szybkie procesy przed biskupem”⁶. Co więcej, należy się także podpisać i pod tą następującą sukcesywną konstatacją R. Szytchmintera: „W znowelizowanych przepisach procesowych nie ma wyraźnych nowych norm dotyczących posługi adwokata. Jednak stawiam tezę, że sformułowane przez papieża

---

⁴ T. BERTONE, *I miei Papi*, Elledici, Torino 2018, s. 136 n.

⁵ FRANCISCUS PP., *Allocutio ad participantes institutionis cursum Tribunali Rotae Romanae paratum*, s. 484-485.

⁶ R. SZYTMILER, *Dynamiczna posługa adwokata w zreformowanym procesie małżeńskim* (w druku).

Franciszka nowe przepisy, bardziej niż poprzednie, wymagają większej pomocy adwokata i jego jeszcze bardziej aktywnego działania”⁷.

Nie ulega bowiem wątpliwości, że „nowy proces małżeński”, w szczególności „proces biskupi”, ale nie tylko, wymaga wysokich kompetencji merytorycznych od pracowników sądownictwa kościelnego, ale także i nowej mentalności, jak również i nowego spojrzenia, w tym także na rolę adwokata, a w szczególności na dynamiczność jego posługi, która opierać się ma na mądrości oraz poszukiwaniu prawdy, aby deklaracja nieważności była źródłem spokoju sumienia – jak przypomniał papież Franciszek w alocucji rojalnej z 2018 r.⁸ Nieco wcześniej, w posynodalnej adhortacji apostołskiej *Amoris laetitia* z 19 marca 2016 r. Papież wskazał następująco pisząc na temat współczesnych procesów małżeńskich w nr. 244: „opieszalność procesu irytuje i nuży ludzi. Moje niedawne dwa dokumenty na ten temat doprowadziły do uproszczenia procedur dla ewentualnych deklaracji nieważności małżeństwa. Chciałem przez nie też wyraźnie stwierdzić, że biskup osobiście w swoim Kościele, w którym jest ustanowiony pasterzem i głową, tym samym jest sędzią wobec wiernych, którzy zostali mu powierzeni. Zastosowanie tych dokumentów stanowi zatem wielką odpowiedzialność dla ordynariuszy diecezjalnych, wezwanych, aby osobiście osądzać pewne sprawy, a w każdym przypadku zapewnić łatwiejszy dostęp wiernych do kościelnego wymiaru sprawiedliwości. Wiąże się to z przygotowaniem dostatecznej liczby pracowników, duchownych i świeckich, którzy poświęciliby się priorytetowo tej służbie kościelnej. Trzeba też będzie zapewnić osobom żyjącym w separacji czy małżeństwom przeżywającym kryzys usługę informacji, doradztwa i mediacji, powiązaną z duszpasterstwem rodzinnym, z której mogłyby korzystać osoby przed dochodzeniem wstępnym procesu małżeńskiego”.

Podobnie, do przywołanej powyżej wypowiedzi, na temat roli adwokata kościelnego wypowiedział się także współczesny włoski adwokat

---

⁷ Tamże.

⁸ Discorso del Santo Padre Francesco in occasione dell'inaugurazione dell'anno giudiziario del Tribunale della Rota Romana (29.01.2018), w: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/january/documents/papa-francesco_20180129_annogiudiziario-rotaromana.html [dostęp: 28.04.2018].

P. Moneta podkreślając, że Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁹ przyznał adwokatowi znaczącą rolę w procesie małżeńskim oraz w jego dynamice procesowej; wskazał przy tym, że w ostatnich latach wielu adwokatów przyczyniło się znacząco do podniesienia waloru oraz znaczenia orzecznictwa rotalnego, jako modelu oraz odniesienia dla wszystkich sądów Kościoła¹⁰. Podkreślił on także, że poprzednie ustawodawstwo Kościoła – i zapewne atmosfera towarzysząca jego interpretacji – charakteryzował się brakiem zaufania względem posługi adwokatów¹¹. Ogólnie należałoby zatem przyznać, że w ostatnich latach zmienia się postrzeganie udziału adwokata w procesie kanonicznym, co bez wątpienia winno także wpłynąć na poziom oraz poprawność samego orzekania przez sądy Kościoła. Jest to niewątpliwie interesujący przedmiot dla ewentualnych badań kanonistycznych. Ponadto, trzeba mieć także przed oczyma dość trudny oraz bardzo skomplikowany współczesny kontekst społeczny, w którym działa adwokat kościelny, w szczególności bardzo konsumpcyjne nastawienie do życia, wpływ współczesnych komunikatorów społecznych na postawy życiowe, powszechnie usprawiedliwiany sukces za każdą cenę; jak również i to, że prawda obiektywna niekiedy zostaje porzucona z różnych motywów osobistych¹². Warto dodać i to, że dzisiaj adwokat kościelny pragnie znaleźć otwartą oraz przynoszącą konkretne decyzje, postawę biskupów, w przedmiocie wieloaspektowej reformy papieża Franciszka oraz współbrzmienie z kierunkiem tego pontyfikatu.

1. Rola adwokata *in genere*

Mówiąc na temat wybranych zadań adwokata, odwołując się do postanowień Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., instrukcji proceso-

---

⁹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK lub KPK/MIDI].

¹⁰ P. MONETA, *Il ruolo dell'avvocato nel nuovo ordinamento processuale*, w: *La riforma del processo matrimoniale ad un anno dal Motu Proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, red. L. Mosso, C. Fusco, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2017, s. 153 i 167.

¹¹ Tamże, s. 154.

¹² A. BRASCA, *Riflessioni sul ruolo dell'avvocato nei giudizi di nullità del matrimonio*, w: AA. VV., *Studi in onore di Carlo Gullo*, t. III, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2017, s. 631 n.

wej *Dignitas connubii* z 2005 r.¹³ oraz motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* z 2015 r. warto wskazać na następujące ogólne unormowania:

– Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. stanowi w kan. 1490, że „w każdym trybunale – jeśli to możliwe – należy ustanowić stałych obrońców, otrzymujących wynagrodzenie od samego trybunału, którzy pełniliby zadania adwokata lub pełnomocnika, przede wszystkim w sprawach małżeńskich, dla stron, które chciałyby ich wybrać”. P. Moneta wskazał, że powyższa norma kodeksowa stała się podstawą dla Konferencji Biskupów Italii do wydania dyspozycji, aby w każdym trybunale regionalnym było ustanowionych co najmniej dwóch obrońców stałych wynagradzanych przez tenże trybunał, którzy służyliby pomocą prawną każdemu wiernemu, który o takową się zwraca, bez względu na jego sytuację ekonomiczną; powyższa decyzja spotkała się z pełną akceptacją wiernych; tak, że w niektórych trybunałach regionalnych uznano za konieczne powołać także trzeciego obrońcę stałego¹⁴. Co więcej, cytowany Autor zaznaczył, że instytucja obrońcy stałego przyczyniła się do zmiany rozumienia adwokatury, ukazując ją jako służbę publiczną na rzecz wiernych¹⁵. Jest to niewątpliwie bardzo konkretna zachęta do podobnego postępowania w sądach kościelnych także w Polsce. Sprzyjają temu bardzo praktyczne unormowania zawarte w art. 101-113 instrukcji procesowej *Dignitas connubii*; w tym należy podkreślić unormowanie art. 102, który postanawia, że „Jeśli obydwójce małżonkowie proszą o stwierdzenie nieważności małżeństwa, mogą powołać sobie wspólnego pełnomocnika lub adwokata”¹⁶;

– w kan. 1598 § 1 na temat ogłoszenia akt czytamy, że sędzia ma obowiązek umożliwić adwokatom, „aby w kancelarii trybunału przejrzeli

¹³ PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii* (25.01.2005), *Communicationes* 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007 [dalej cyt.: DC].

¹⁴ MONETA, *Il ruolo dell'avvocato*, s. 156.

¹⁵ Tamże, s. 157.

¹⁶ W. KIWIOR, *Pełnomocnicy i adwokaci*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007, s. 161-177.

akta, które nie są im jeszcze znane; co więcej, również adwokatom, którzy o to proszą, można dać odpis akt”;

– instrukcja procesowa *Dignitas connubii* w art. 157 § 2 postanawia jasno, że „Nie należy dopuszczać dowodów utajnionych, jak tylko z poważnych powodów, przy zabezpieczeniu adwokatów stron prawa do ich poznania, zachowując art. 230¹⁷, 234¹⁸ (por. kan. 1598, § 1)”; ponadto, „Adwokatów, którzy o to proszą, sędzia może dać odpis akt (por. kan. 1598, § 1). Adwokaci zaś mają poważny obowiązek nie przekazywania odpisu akt, tak całości jak części, komukolwiek, nie wyłączając stron”¹⁹;

– motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, w żaden sposób nie zmienia dyspozycji kan. 1481-1490. Natomiast nowy kan. 1677 § 1 jasno stanowi, że obrońcy stron „mają prawo: 1° być obecni podczas przesłuchania stron, świadków i biegłych, z zachowaniem przepisu kan. 1559 «chyba, że sędzia, z powodu okoliczności rzeczy i osób uzna, że należy postępować z zachowaniem tajemnicy» w przedmiocie przesłuchania świadków); 2° przejrzeć akta sądowe, nawet gdyby nie były jeszcze ogłoszone, i zapoznać się z dokumentami przedłożonymi przez strony”. Podobnie stanowią „Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa”, kiedy dookreślają „Proces małżeński skrócony przed biskupem” w art. 18 § 1: „strony oraz ich adwokaci mogą uczestniczyć w przesłuchaniu drugiej strony oraz świadków, chyba że instruktor uważa, że ze względu na okoliczności rzeczowe i osobowe należy postąpić inaczej”.

2. Pomoc adwokata w przygotowaniu procesu małżeńskiego

Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* w art. 2-5 w części zatytułowanej jako „Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa”, określa w sposób generalny, badanie przedprocesowe, które:

¹⁷ „Dla uniknięcia zaś bardzo poważnych niebezpieczeństw sędzia może zadecydować, że jakiegoś aktu nie należy ujawniać stronom, gwarantując jednak, że prawo do obrony pozostaje zawsze nienaruszone (por. kan. 1598, § 1)”, DC, art. 230.

¹⁸ „Jeśli sędzia utrzymuje, że dla uniknięcia najbardziej poważnych niebezpieczeństw, jakiegoś aktu nie należy ujawniać stronom, taki dokument może być przejrzany przez adwokatów stron, po uprzedniej przysiędze lub przyrzeczeniu zachowania tajemnicy”, DC, art. 234.

¹⁹ DC, art. 235 § 1-2.

– „ukierunkowane jest na zebranie informacji użytecznych dla procesu sądowego, zwykłego lub skróconego”²⁰;

– „to dochodzenie winno zostać powierzone osobom uznanym za odpowiednie przez ordynariusza miejsca, posiadającym kompetencje, nawet niekoniecznie prawnokanoniczne. Wśród nich winien być przede wszystkim proboszcz własny lub osoba, która przygotowywała małżonków do zawarcia małżeństwa. To zadanie doradcze może zostać powierzone również innym duchownym, osobom konsekrowanym lub świeckim zatwierdzonym przez ordynariusza miejsca”²¹;

– ponadto, „w ramach dochodzenia duszpasterskiego zbiera się przydatne informacje dla ewentualnego wszczęcia sprawy przed właściwym trybunałem przez małżonków lub ich adwokata. Należy zbadać, czy strony są zgodne między sobą co do żądania stwierdzenia nieważności”²².

Mimo, że to przygotowanie przedprocesowe – można powiedzieć instytucjonalne – powinno być zorganizowane przez nowe struktury Kościoła: „takie dochodzenie winno mieć miejsce w ramach jednolitego duszpasterstwa małżeństw”²³, niemniej jednak może zostać – na zasadzie pewnej równoległości – przeprowadzone przez adwokata kościelnego i zostać zakończone sporządzoną jak najlepiej skargą powodową, jeżeli przedstawione okoliczności na to pozwalają. Naturalnie tam, gdzie konkretne postanowienia dokumentu papieskiego nie są realizowane, jest to niewątpliwie obszar dla szerokiej działalności właśnie adwokata.

Nie ulega wątpliwości, że to przygotowanie przedprocesowe wymaga znajomości prawa kanonicznego (konkretnie: materialnego prawa małżeńskiego – w tym elementów prowadzących do udowodnienia nieważności z rysującego się tytułu nieważności oraz formalnego kościelnego prawa procesowego) oraz niewątpliwie bardzo przydatnego praktycznego doświadczenia sądowego. Stąd też Kongregacja Wychowania Kato-

---

²⁰ Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, art. 2.

²¹ Tamże, art. 3.

²² Tamże, art. 4. „Po zebraniu wszystkich informacji dochodzenie kończy się, jeżeli jest taka potrzeba, sporządzeniem skargi celem złożenia jej we właściwym trybunale”, tamże, art. 5.

²³ Tamże, art. 3. „Diecezja lub kilka diecezji wspólnie, w zależności od ich aktualnego rozmieszczenia, mogą ustanowić stałą strukturę, w ramach której będą świadczyć tę usługę, oraz, w razie potrzeby, powinny sporządzić vademecum zawierające istotne wskazania dla jak najbardziej odpowiedniego przeprowadzenia dochodzenia”, tamże.

lickiego w swojej najnowszej instrukcji na temat studiów prawa kanonicznego w świetle reformy procesu małżeńskiego, wskazując na osoby, które bezpośrednio lub pośrednio pozostają zaangażowane w sprawy sądownictwa kościelnego, wymienia także adwokatów oraz adwokatów stałych, i wskazuje, że „dla każdego z nich wymaga się, aby byli «*doctor in iure canonico, vel alioquin vere peritus*» (kan. 1483 KPK; zob. kan. 1141 KKKW); nie wyklucza się, że uregulowanie, które określa wpis na listę adwokatów w określonym trybunale lub też tylko dopuszczenie do obrony w konkretnym trybunale będzie wymagało tytułu akademickiego doktora lub licencjata w prawie kanonicznym; kan. 1483 KPK oraz kan. 1141 KKKW określają bowiem jedynie minimum wymagane do pełnienia zadań adwokata. Moderator trybunału, w wypadku braku stopnia akademickiego, winien dokładnie zweryfikować czy adwokat jest w posiadaniu prawdziwej biegłości sądowej, którą normalnie zapewnia jedynie stopień akademicki”²⁴.

Ponadto instrukcja ta, wskazując pozostałe osoby, które bezpośrednio lub pośrednio są zaangażowane w sprawy sądownictwa kościelnego, wymienia także doradców: „*doradcy*, o których w art. 113, § 1 DC oraz w artykułach 2-5 *Ratio procedendi* dołączonego do *Motu proprio*, dotyczący badania przedprocesowego w przedmiocie skargi o nieważność małżeństwa. Według artykułu 3 RP, badania «winno zostać powierzone osobom uznanym za odpowiednie przez ordynariusza miejsca, posiadającym kompetencje, nawet nie konieczne prawnokanoniczne». Jest wskazane aby, przynajmniej w fazie końcowej takiego badania uczestni-

---

²⁴ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA (DEGLI ISTITUTI DI STUDI), Istruzione Gli studi di Diritto Canonico alla luce della riforma del processo matrimoniale (29.04.2018); tekst polski w: KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUCJI STUDIÓW WYŻSZYCH), Instrukcja Studia prawa kanonicznego w świetle reformy procesu małżeńskiego, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20180428_istruzione-diritto-canonico_pl.html [dostęp: 30.05.2018]. Instrukcja została opublikowana dnia 3 maja 2018 r. i stanowiła jeden z przedmiotów refleksji spotkania zorganizowanego przez tę Kongregację Kurii Rzymskiej w dniach 3-4 maja 2018 r. na temat konstytucji apostołskiej papieża Franciszka *Veritatis gaudium* (Incontro con i Rettori, i Decani e i Presidi delle Università e delle Facoltà ecclesiastiche sulla Costituzione Apostolica *Veritatis gaudium*, Roma, 3-4 maggio 2018). W szczególności trzeba tutaj przywołać wystąpienie promotora sprawiedliwości Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej G.P. Montini pt. *Gli studi di diritto canonico alla luce della riforma del processo matrimoniale*, który m.in. wskazał, że nową instrukcją watykańską trzeba postrzegać w relacji do przywołanego już numeru *Amoris laetitia*. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUCJI STUDIÓW WYŻSZYCH), Instrukcja, s. 6.

czył rzeczywisty ekspert w kanonicznym prawie małżeńskim, który będzie w stanie określić czy są, lub nie, powody nieważności”²⁵. Jest to niewątpliwie zadanie właśnie dla biegłego adwokata, należycie wykształconego oraz z odpowiednim doświadczeniem, aby nie sugerować osobom zainteresowanym prowadzenia procesu, który od początku byłby skazany na niepowodzenie.

Sukcesywnie w cytowanym dokumencie Stolicy Apostolskiej czytamy: „Doradcy pełniący różne zadania w procesach dotyczących deklaracji nieważności małżeństwa mogą być w sposób użyteczny podzieleni na trzy kategorie, według poprawnego oraz rzeczywistego obrazu grup skupionych na koniecznych i coraz bardziej pogłębionych konsultacjach:

– *proboszczowie oraz inni* «posiadający kompetencje, nawet nie konieczne prawnokanoniczne» (art. 3 RP, akapit pierwszy): rozumie się przez tych doradców tych, którzy mają wystarczającą okazję do pierwszego kontaktu z osobami potencjalnie zainteresowanymi do zweryfikowania nieważności swojego małżeństwa; oni mogliby zostać określani (określenia mają niewątpliwie duże znaczenie) *doradcami pierwszego poziomu*;

– *członkowie «struktury stałej»* (art. 3 RP, akapit drugi): duchowni, osoby konsekrowane lub świeccy, zajmujący się poradnictwem rodzinnym. Ten poziom konsultacji oraz towarzyszenia duszpastersko-psychologicznego ma również na celu określenie czy rzeczywiście wyłaniają się motywy oraz dowody wystarczające dla przedstawienia sprawy o nieważność, aby nie rozpoczynać w sposób nieuzasadniony sprawy o nieważność; mamy tutaj do czynienia z *doradcami drugiego poziomu*;

– *adwokaci* (art. 4 RP): ta ostatnia faza konsultacji, jeżeli jest pozytywna, kończy się przedstawieniem sądowi skargi powodowej, w której adwokat pomaga w określeniu istotnych elementów oraz dowodowo korzystnych, w zebraniu dowodów już dostępnych, w wysłuchaniu, w zależności od przypadku, opinii drugiej strony, oraz w przygotowaniu wszystkiego celem przedstawienia sprawy; to są *doradcy trzeciego poziomu*”²⁶.

²⁵ Tamże, s. 5.

²⁶ Tamże, s. 5-6.

Adwokat musi pamiętać, że kanoniczny proces małżeński może być prowadzony jeśli jest pewność, że „małżeństwo rozpadło się w sposób nieodwracalny, tak iż nie ma możliwości wznowienia wspólnego życia małżeńskiego”²⁷. Kard. P. Erdő wskazał, że np. na Węgrzech sądy kościelne wymagają, aby do pozwu została dołączona kopia cywilnego wyroku rozwodowego, która w ten sposób jest postrzegana jako dowód z dokumentu, że małżeństwo stron rozpadło się definitywnie²⁸. Jest to bardzo praktyczne, gdyż wielu adwokatów kościelnych, mając jednocześnie studia z prawa i pomagając stronom w ich sprawach rozwodowych, może z powodzeniem wykorzystać znane już fakty z życia małżeńskiego stron i z sukcesem zaproponować je do procesu kanonicznego. Współczesny proces skrócony, w szczególności jego poprawne przygotowanie oraz przeprowadzenie, wymaga cierpliwego poszukiwania oraz zgromadzenia przekonywujących dowodów, a wiąże się to z roztropnością, doświadczeniem oraz zdolnością poprawnej oceny prawnej, czyli konkretnie mówiąc wymaga dobrze przygotowanego merytorycznie oraz doświadczonego na polu sądowym adwokata. Będzie to zarazem właściwe oraz kompetentne uzupełnienie dla ogromnej odpowiedzialności biskupa diecezjalnego, któremu został zarezerwowany *processus brevior*, do czego nawiązał także papież Franciszek w alokucji rojalnej z 2018 r.²⁹

3. Konkretnie obszary zadań adwokata we współczesnym procesie małżeńskim

Mówiąc o roli adwokata we współczesnym kanonicznym procesie małżeńskim, w szczególności o obszarach dla jego działań procesowych, należałoby przede wszystkim, zwrócić uwagę na pięć, wybranych, najmniej istotnie ważnych, następujących elementów:

1) badanie przedprocesowe, czyli duszpasterskie, o którym mówią „Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa”, które w ostatnich miesiącach zostały doprecyzowane przez instrukcję Kongregacji Wychowania Katolickiego na temat studiów prawa

---

²⁷ KPK/MIDI, kan. 1675.

²⁸ P. ERDŐ, *Osservazioni sulla nuova regolamentazione del processo matrimoniale*, „Periodica” 105 (2016), s. 658, przyp. 92.

²⁹ Zob. Discorso del Santo Padre Francesco in occasione dell’inaugurazione dell’anno giudiziario del Tribunale della Rota Romana.

kanonicznego w świetle reformy procesu małżeńskiego³⁰. Celem tego przygotowania, po dokładnej analizie zebranych elementów, pozostaje zawsze jak najlepsze – pod względem formalnym oraz merytorycznym – przygotowanie skargi powodowej³¹. Ponadto w jego wyniku winni posiadać jasną świadomość natury oraz etapów procesu małżeńskiego, tak w aspekcie materialnym, jak i formalnym³². Papież Franciszek w alokucji rotalnej z 2018 r. jasno przypomniał, że zachęcił w dokonanej reformie procesowej w 2015 r., aby zostały utworzone odpowiednie struktury duszpasterskie diecezjalne w celu spowodowania, że sukcesywny proces małżeński będzie nie tylko bardziej sprawniejszy, ale także bardziej sprawiedliwy, poprzez należne poznanie tak samej sprawy, jak i motywów stojących u źródła rozpadu małżeństwa³³;

2) wybór odpowiedniej formy współczesnego orzeczenia nieważności małżeństwa: konkretnie czy ma to być proces zwykły, „biskupi” czy dokumentalny? W kompetencji adwokata pozostaje ewentualny rekurs, w przedmiocie zmiany formy procesu po decyzji wikariusza sądowego, o której stanowi nowy kan. 1676 § 2; przedmiotem ewentualnego rekursu może być także zmiana zaproponowanej formuły wątpliwości przez oficjała³⁴. Niewątpliwie zwłaszcza proces *coram episcopo* wymaga należytego przygotowania dowodowego oraz sprawnego zaangażowania stron, w czym bardzo przydatna jest fachowa pomoc adwokata tak przed, jak w trakcie samej instrukcji dowodowej, tym bardziej, że nowe prawo procesowe daje możliwość, aby adwokat uczestniczył „w przesłuchaniu drugiej strony oraz świadka”³⁵. Papież Franciszek wyraźnie przypomniał, że proces skrócony powinien zamknąć się zasadniczo w ramach jednej

³⁰ Zob. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUCJI STUDIÓW WYŻSZYCH), Instrukcja, s. 4-6.

³¹ Zob. C.M. FABRIS, *Indagine pregiudiziale o indagine pastorale nel motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus. Novità normative e profili problematici*, „Ius Ecclesiae” 28 (2016), s. 479-504.

³² E. ZANETTI, *L'indagine pregiudiziale o pastorale, il primo colloquio, la raccolta degli elementi utili e la redazione del libello*, w: AA. VV., *Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. Mitis Iudex Dominus Iesus e del Rescriptum ex audientia del 7 dicembre 2015*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2018, s. 20.

³³ Zob. Discorso del Santo Padre Francesco in occasione dell'inaugurazione dell'anno giudiziario del Tribunale della Rota Romana.

³⁴ KPK, kan. 1513 § 3; DC, art. 135 § 4.

³⁵ Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, art. 18 § 1.

sesji: „Inoltre ricordo che il processo brevior deve chiudersi abitualmente in una sola sessione, richiedendosi come condizione imprescindibile l'assoluta evidenza dei fatti comprovanti la presunta nullità del coniugio, oltre al consenso dei due sposi”³⁶;

3) czynny udział w samym postępowaniu procesowym, szczególnie, na poziomie pierwszej instancji, a w szczególności w procesie skróconym. P. Moneta sugeruje nawet, aby biskup diecezjalny spotkał się także w ramach swojej konsultacji nie tylko z instruktorem i asesorem, ale także z adwokatem, który śledzi oraz merytorycznie kontroluje powierzoną mu sprawę już od jej początku³⁷. Naturalnie dla równości procesowej biskup powinien być merytorycznie przygotowany do takiej dyskusji, na co bardzo jasno wskazuje przywołana już instrukcja Kongregacji Wychowania Katolickiego: „wykonywanie urzędu sędziego w *processus brevior* wymaga od biskupa diecezjalnego rzeczywistej znajomości materialnego prawa małżeńskiego oraz procesowego”³⁸. Stąd też trzeba powiedzieć, że reforma procesowa papieża Franciszka zobowiązuje biskupów diecezjalnych do pogłębienia znajomości prawa kanonicznego;

4) złożenie apelacji oraz ewentualnej skargi o nieważność wyroku. Zasadniczo należałoby się spodziewać apelacji ze strony adwokata po wyroku negatywnym, gdyż zgodnie z interpretacją nowego kan. 1680 § 1, zaproponowaną przez G. Erlebacha, tak należałoby tę nową normę procesową postrzegać, sugerując się także innymi autorami, którzy wskazują, że proces małżeński po reformie papieża Franciszka zmienia swoje ukierunkowanie właśnie na „favor nullitatis”³⁹. Twierdzenie, że chodzi tutaj, to znaczy w nowym kan. 1680 § 1, zasadniczo o wyroki afirmatywne, z wykluczeniem wyroków negatywnych, jest uzasadnione przez szereg argumentów wynikających z samego motu proprio *Mitis Iudex Domi-*

---

³⁶ Discorso del Santo Padre Francesco ai partecipanti al corso promosso dal Tribunale della Rota Romana (25.11.2017), w: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/november/documents/papa-francesco_20171125_corso-rotaromana.html [dostęp: 28.04.2018].

³⁷ MONETA, *Il ruolo dell'avvocato*, s. 164.

³⁸ KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUCJI STUDIÓW WYŻSZYCH), Instrukcja, s. 4.

³⁹ J. LLOBELL, *La „par condicio” fra l'impugnazione delle sentenze affermative e negative nelle cause di nullità del matrimonio ex M.p. „Mitis Iudex”*, w: AA. VV., *Studi in onore di Carlo Gullo*, t. III, s. 692.

*nus Iesus*⁴⁰. Natomiast w wypadku procesu *coram episcopo*, jak wskazuje M.J. Arroba Conde, biskup ma obowiązek przeprowadzić konsultację z instruktorem oraz asesorem, zgodnie z kan. 127 § 2, 2°; co więcej proponuje on, aby w aktach procesowych (czy też nawet w samym uzasadnieniu wydanego wyroku) zostawić informację na temat wspomnianej konsultacji⁴¹. Stąd też w wyroku wydanym przez papieża Franciszka z dnia 16 maja 2017 r. czytamy wprost o takiej konsultacji: „dopo essermi consultato a norma del can. 1687 § 1 [...] ho emanato la seguente Sentenza definitiva”⁴²;

5) zaangażowanie adwokata na stopniu apelacyjnym⁴³.

R. Sztymmler w referacie wygłoszonym podczas ubiegłorocznego forum sądowego w Gródka nad Dunajcem, podejmując tematykę „Dynamiczna postęga adwokata w zreformowanym procesie małżeńskim”, wskazał dwie grupy zagadnień związanych ze współczesną postugą adwokata w procesie małżeńskim.

Pierwsza dotyczy stałych obowiązków i uprawnień adwokata i są nimi:

– dostępność do reprezentowanej strony, zapewnienie jej poczucia bezpieczeństwa w procesie oraz informowanie o etapach i stanie procesu;

– działanie w interesie strony;

– prowadzenie sprawy klienta uczciwie;

– troska o sprawny przebieg procesu;

– zależność porządkowa a nie zależność merytoryczna od sędziego, w tym od oficjała;

⁴⁰ G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus* (w druku).

⁴¹ M.J. ARROBA CONDE, *Il processo più breve davanti al vescovo*, w: M.J. ARROBA CONDE, C. IZZI, *Pastorale giudiziaria e prassi processuale nelle cause di nullità del matrimonio*, San Paolo, Milano 2017, s. 158.

⁴² ROMANA CORAM FRANCISCO PP. VESCOVO DI ROMA, Sentenza del 16 maggio 2017, prot. 18.067, w: AA. VV., *Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. Mitis Iudex Dominus Iesus*, s. 141.

⁴³ Zob. G.P. MONTINI, *Il difensore del vincolo e l'obbligo dell'appello*, „Periodica” 106 (2017), s. 301-339; G. SCIACCA, *Diritto di appellare nel processus brevior e nel processo ordinario*, w: AA. VV., *Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. Mitis Iudex Dominus Iesus*, s. 65-81; T. ROZKRUT, *Apelacja w kanonicznym procesie małżeńskim według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, „Scripturae lumen” 8 (2016), s. 415-431.

– świadczenie stronie pomocy za godziwą, ale niewygórowaną zapłatą;

- dostępność do trybunału;
- okazywanie szacunku trybunałowi;
- prawo do powiadamiania przez trybunał o czynnościach, w których adwokat może brać udział;
- prawo wglądu do akt;
- prawo otrzymywania kopii dokumentów z akt sądowych.

Natomiast druga grupa analizowanych zadań dotyczy obowiązków i uprawnień adwokata na różnych etapach procesu i są nimi:

- szeroko rozumiane „poradnictwo przedprocesowe”;
- złożenie w sądzie autentycznego zlecenia klienta i potwierdzenie przyjęcia funkcji adwokata;
- złożenie ewentualnej przysięgi w przedmiocie zachowania wymaganej prawem tajemnicy;
- pomoc w ustaleniu (i wyborze) trybunału właściwego, a faktycznie jednego z trybunałów właściwych;
- pomoc w ustaleniu przyczyny lub przyczyn nieważności;
- pomoc w zredagowaniu skargi powodowej;
- ewentualna pomoc w napisaniu rekursu od dekretu odrzucającego skargę;
- adwokat może na bieżąco zgłaszać, uzupełniać i aktualizować dowody w sprawie;
- ma prawo być obecny podczas przesłuchań stron, świadków i biegłych oraz może – zasadniczo za pośrednictwem sędziego – zadawać im pytania;
- adwokat może proponować sędziemu biegłego;
- wskazać stronie na istotne elementy podczas czytania akt w czasie ich publikacji;
- napisanie odpowiedzi na uwagi obrońcy wężła małżeńskiego oraz napisanie głosu obrończego lub kompetentna pomoc stronie w jego napisaniu;
- pomoc w podjęciu decyzji o ewentualnej apelacji i jej napisanie⁴⁴.

---

⁴⁴ SZTYCHMILER, *Dynamiczna postęga adwokata*.

Konkluzja

W związku z coraz większym podkreśleniem praw człowieka, w tym praw wiernych w Kościele, w wyniku nadzorczych działań Sygnatury Apostolskiej, a także coraz większej świadomości prawnej społeczeństwa i wiernych Kościoła, w ostatnich dziesięcioleciach nastąpiło wzmocnienie funkcji adwokata w procesach kanonicznych. Wielu wybitnych kanonistów potwierdza potrzebę, a nawet konieczność udziału adwokata w sprawach o nieważność małżeństwa. Stolica Apostolska przynagla, aby w każdej diecezji wierni mieli do dyspozycji adwokatów⁴⁵.

Rola adwokata w procesie małżeńskim zmienia się, ewoluje, dynamizuje się, tak jak zmienia się sam proces kanoniczny, którego uczestnicy wymagają odpowiedniej tak formalnej, jak i merytorycznej pomocy lub wsparcia. Stąd też bardzo cenne pozostają na tym polu działania ks. prof. Ryszarda Szytychmilera, który stara się, aby działania adwokatów kościelnych w sądach Kościoła w Polsce miały odpowiedni poziom i były należycie kontrolowane. Zasadny pozostaje zatem apel, aby Konferencja Episkopatu Polski wykazała się większą dynamiką w tej sprawie i dokończyła jego wieloletnie starania, gdyż tego wymaga współczesny proces małżeński, w szczególności zaś praktyczny pontyfikat papieża Franciszka, oraz przykład płynący z działań innych konferencji biskupów, w szczególności biskupów włoskich. Przybywa studentów oraz absolwentów studiów z prawa kanonicznego, którzy podejmują wysiłek studiowania prawa kanonicznego, aby sukcesywnie pomagać innym, także jako adwokat Kościoła. Wspomniana instrukcja Kongregacji Wychowania Katolickiego waloryzuje studia prawa kanonicznego po reformie procesowej papieża Franciszka, stąd też ważne jest, aby była znana oraz stosowana oraz wpłynęła na poziom sądownictwa Kościoła.

Pozostawałoby zatem czymś niewybaczalnym, lekceważenie kompetencji, przygotowania naukowego oraz postawy ludzkiej i chrześcijańskiej, jaką adwokaci mogą służyć tak poszczególnym wiernym, jak i całemu Kościołowi⁴⁶. Niewątpliwie ich praca, czy też posługa na rzecz dobra i zbawienia innych, wymaga należytego zrozumienia oraz uszanowania⁴⁷.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ MONETA, *Il ruolo dell'avvocato*, s. 171.

⁴⁷ Zob. M.J. ARROBA CONDE, *La giusta mercede dell'avvocato ecclesiastico*, w: AA. VV., *Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. Mitis Iudex Dominus Iesus*, s. 129-138.

BIBLIOGRAFIA**Źródła prawa**

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA (DEGLI ISTITUTI DI STUDI), Istruzione Gli studi di Diritto Canonico alla luce della riforma del processo matrimoniale (29.04.2018); tekst polski w: KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ (INSTYTUCJI STUDIÓW WYŻSZYCH), Instrukcja Studia prawa kanonicznego w świetle reformy procesu małżeńskiego, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20180428_istruzione-diritto-canonico_pl.html [dostęp: 30.05.2018].
- Discorso del Santo Padre Francesco ai partecipanti al corso promosso dal Tribunale della Rota Romana (25.11.2017), w: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/november/documents/papa-francesco_20171125_corso-rotaromana.html [dostęp: 28.04.2018].
- Discorso del Santo Padre Francesco in occasione dell'inaugurazione dell'anno giudiziario del Tribunale della Rota Romana (29.01.2018), w: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/january/documents/papa-francesco_20180129_annogiudiziario-rotaromana.html [dostęp: 28.04.2018].
- FRANCISCUS PP., Allocutio ad participantes institutionis cursum Tribunali Rotae Romanae paratum (12.03.2016), AAS 108 (2016), s. 484-485.
- FRANCISCUS PP., Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformatur (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-67; tekst polski w: FRANCISZEK, List apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski), Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015.
- PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii (25.01.2005), *Communicationes* 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007.

Orzecznictwo

- ROMANA CORAM FRANCISCO PP. VESCOVO DI ROMA, Sentenza del 16 maggio 2017, prot. 18.067, w: AA. VV., Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. Mitis Iudex Dominus Iesus e del Rescriptum ex audientia del 7 dicembre 2015, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2018, s. 141.

Literatura

- ARROBA CONDE MANUEL J., Il processo più breve davanti al vescovo, w: MANUEL J. ARROBA CONDE, CLAUDIA IZZI, Pastorale giudiziaria e prassi processuale nelle cause di nullità del matrimonio, San Paolo, Milano 2017, s. 137-173.
- ARROBA CONDE MANUEL J., La giusta mercede dell'avvocato ecclesiastico, w: AA. VV., Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. *Mitis Iudex Dominus Iesus* e del *Rescriptum ex audientia* del 7 dicembre 2015, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2018, s. 129-138.
- BERTONE TARCISIO, I miei Papi, Elledici, Torino 2018.
- BRASCA ANGELO, Riflessioni sul ruolo dell'avvocato nei giudizi di nullità del matrimonio, w: AA. VV., Studi in onore di Carlo Gullo, t. III, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2017, s. 631-644.
- ERDÓ PETER, Osservazioni sulla nuova regolamentazione del processo matrimoniale, *Periodica* 105 (2016), s. 621-661.
- ERRÁZURIZ M. CARLOS J., La problematica giuridico-canonica sul matrimonio e sulla famiglia nell'orizzonte della giustizia e della misericordia, *Ius Ecclesiae* 29 (3) 2017, s. 553-574.
- FABRIS COSTANTINO M., Indagine pregiudiziale o indagine pastorale nel motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*. Novità normative e profili problematici, *Ius Ecclesiae* 28 (2016), s. 479-504.
- KIWIOR WIESŁAW, Pełnomocnicy i adwokaci, w: Komentarz do Instrukcji procesowej „*Dignitas connubii*”, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007, s. 161-177.
- LLOBELL JOAQUÍN, La „par condicio” fra l'impugnazione delle sentenze affermative e negative nelle cause di nullità del matrimonio ex M.p. „*Mitis Iudex*”, w: AA. VV., Studi in onore di Carlo Gullo, t. III, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2017, s. 681-704.
- MONETA PAOLO, Il ruolo dell'avvocato nel nuovo ordinamento processuale, w: La riforma del processo matrimoniale ad un anno dal Motu Proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, red. L. Mosso, C. Fusco, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2017, s. 153-171.
- MONTINI G. PAOLO, Il difensore del vincolo e l'obbligo dell'appello, *Periodica* 106 (2017), s. 301-339.
- ROZKRUT TOMASZ, Apelacja w kanonicznym procesie małżeńskim według motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, *Scripturae lumen* 8 (2016), s. 415-431.
- SCIACCA GIUSEPPE, Diritto di appellare nel *processus brevior* e nel processo ordinario, w: AA. VV., Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. *Mitis Iudex Dominus Iesus* e del *Rescriptum ex audientia* del 7 dicembre 2015, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2018, s. 65-81.
- ZANETTI EUGENIO, L'indagine pregiudiziale o pastorale, il primo colloquio, la raccolta degli elementi utili e la redazione del libello, w: AA. VV., Prassi e sfide dopo l'entrata in vigore del m.p. *Mitis Iudex Dominus Iesus* e del *Rescriptum ex audientia* del 7 dicembre 2015, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2018, s. 11-20.

Rola adwokata w zreformowanym procesie małżeńskim

Streszczenie

Nowy proces małżeński, w szczególności „proces biskupi”, wymaga wysokich kompetencji merytorycznych od pracowników sądownictwa kościelnego, ale także i nowej mentalności, jak również i nowego spojrzenia, w tym także na rolę adwokata, a w szczególności na dynamiczność jego posługi. Winna ona opierać się ma na mądrości oraz poszukiwaniu prawdy, aby deklaracja nieważności była źródłem spokoju sumienia – jak przypomniał papież Franciszek w alocucji rotalnej z roku 2018. W tym kontekście warto podkreślić, że w ostatnich latach zmienia się postrzeganie udziału adwokata w procesie kanonicznym, co niewątpliwie winno także wpłynąć na poziom oraz poprawność samego orzekania przez sądy Kościoła. Ponadto, trzeba mieć także przed oczyma dość trudny oraz bardzo skomplikowany współczesny kontekst społeczny, w którym działa adwokat kościelny, w szczególności bardzo konsumpcyjne nastawienie do życia, wpływ współczesnych komunikatorów społecznych na postawy życiowe, powszechnie usprawiedliwiany sukces za każdą cenę; jak również i to, że prawda obiektywna niekiedy zostaje porzucona z różnych motywów osobistych. A niewątpliwie warto dodać i to, że dzisiaj adwokat kościelny pragnie znaleźć otwartą oraz przynoszącą konkretne decyzje, postawę biskupów, w przedmiocie wieloaspektowej reformy papieża Franciszka oraz współbrzmienie z kierunkiem tego pontyfikatu. Rola adwokata w procesie małżeńskim zmienia się, ewoluuje, dynamizuje się, tak jak zmienia się sam proces kanoniczny, którego uczestnicy wymagają odpowiedniej, tak formalnej jak i merytorycznej pomocy lub wsparcia. Stąd też bardzo cenne pozostają na tym polu działania ks. prof. Ryszarda Sztuchmilera, który stara się, aby działania adwokatów kościelnych w sądach Kościoła w Polsce miały odpowiedni poziom i były należycie kontrolowane. Pozostawałoby zatem czymś niewybaczalnym, lekceważenie kompetencji, przygotowania naukowego oraz postawy ludzkiej i chrześcijańskiej, jaką adwokaci mogą służyć tak poszczególnym wiernym jak i całemu Kościołowi. Niewątpliwie ich praca, czy też posługa na rzecz dobra i zbawienia innych, wymaga należytego zrozumienia oraz uszanowania.

Słowa kluczowe: adwokat, papież Franciszek, proces skrócony, proces małżeński, reforma procesowa

Role of Attorney-at-Law in Reformed Matrimonial Process

Summary

The new matrimonial process, particularly the “bishop’s process”, requires that the Church judiciary personnel presents high substantive competencies, as well as a new mentality and glance, including also on the role of attorney-at-law, especially on the dynamicity of his service. As it was reminded by Pope Francis in the 2018 credo allocution, it should be based on wisdom and search for truth, for the declaration of nullity to be a source of peace of consciousness. It is worth to underline in this context that perception of attorney-at-law in the canonical process has been changing in recent years. This, without any doubt, should also have influence on the level and correctness of judgements made by the Church courts. Moreover, it is crucial to have quite a difficult and

very complicated present social context in which the Church attorney-at-law acts in front of one's eyes, especially a very consumptive attitude towards life, influence that modern social media have on attitude towards life, commonly justified success at all costs, as well as that the objective truth is sometimes rejected due to various personal reasons. And, certainly, it is worth to add that at present the Church attorney-at-law desires to find an open attitude of bishops that gives concrete decisions in regards to a multifaceted reform of Pope Francis and harmonization with direction of this pontiff. The role of attorney-at-law in the matrimonial process changes, evolves, gets dynamic, in accordance with changing canonical process, the participants of which require adequate, both formal and substantive assistance and support. Due to this, actions undertaken by Rev. prof. Ryszard Sztuchmiller in this field, who strives that actions of the Church attorneys-at-law in the Church courts in Poland are conducted on an appropriate level and are properly supervised, are very valuable. Thus, it would be inexcusable to show disrespect to competencies, scientific background and human and Christian attitude that attorneys-at-law can give to both individual faithful and the entire Church. Undoubtedly, their work or service for good and salvation of others requires adequate understanding and respect.

Key words: attorney-at-law, Pope Francis, shortened process, matrimonial process, the process reform

Information about Author: REV. TOMASZ ROZKRUT, Professor – Head of the Department of Canonical Procedural Law, Faculty of Canon Law at Pontifical University of John Paul II in Cracov, ul. Kanonicza 9/408, 31-002 Cracov, Poland; e-mail: tomasz.rozkirut@upjp2.edu.pl

